

Geografie cestovního ruchu a vývoj cestovního ruchu v České republice

Ing. Patrik Kajzar, Ph.D.

Vznik fenoménu

- Rané formy „cestovního ruchu“
 - Náboženské poutě
 - Zachyceny například Geoffrey Chaucerem: „The Canterbury Tales“ (1387 – 1400)

Vznik fenoménu

- Rané formy „cestovního ruchu“
 - Osvícenství, romantismus
 - The Grand Tour (1660 – 1840)
 - Návrat k přírodě
 - George Gordon Byron (Childe Harold's Pilgrim)
 - Karel Hynek Mácha (Pout' krkonošská)

EUROPE IN 1740

Scale 1:15,000,000 (240 miles=1 inch)
English Miles

- Boundary of the Empire
- Dominions of the House of Bourbon
- Austrian Dominions
- Brandenburg Prussia
- Church Lands

Cestovní ruch v moderním pojetí

- Podmínky pro vznik:
 - Dostupnost dopravy pro široké masy obyvatelstva
 - Introdukce nových typů hromadné dopravy a rozvoj dopravních sítí
 - Vznik kategorie volného času v souvislosti se změnou motivací obyvatelstva
 - Vznik nového podnikatelského sektoru

Cestovní ruch v moderním pojetí

- Uvedené podmínky byly naplněny především v souvislosti s průmyslovou revolucí a modernizačními procesy s ní spojenými
 - Rozvoj výrobních vztahů zapříčinil zkracování pracovní doby
 - Byly uspokojeny základní životní potřeby tudíž mohly být saturovány i některé další z hlediska čistého přežití méně důležité

Box 1: Velká Británie: kolébka cestovního ruchu

- Země na špičce vědecko-technického vývoje
- Země na špičce sociálně-kulturního vývoje
- Nejbohatší země tehdejšího světa
- První země, kde se masově rozvíjel cestovní ruch v pojetí blízkém dnešnímu (polovina 19. století; v našich zemích spíše až konec 19. století, Morava až začátek 20. století)

Velká Británie: kolébka cestovního ruchu

- Vzorec rozvoje domácího cestovního ruchu do konce 19. století

 - Vnitrozemská lázeňská letoviska vznikla již v polovině 18. století (Bath, Tunbridge Wells...)
 - Přímořská letoviska jižního pobřeží Anglie: hlavně Kent a Sussex: Brighton, Bournemouth... z důvodu blízkosti Londýna (stále se uplatňují především zdravotní motivace)
 - Železnice, průmyslová revoluce a rozvoj masového cestovního ruchu na pobřeží
 - Městská a horská turistika
 - Difúze vzorců chování třídním systémem směrem dolů

Cestovní ruch v moderním pojetí

- Vliv literárního díla (travelogue):
 - Jerome Klapka Jerome: „Three Men in a Boat: to say nothing of the dog“ (1889)
 - Masové napodobování příběhu

Cestovní ruch ve 20. století a dnes

- Po obou světových válkách vždy skokově vzrostl význam cestovního ruchu v životě obyvatel i ve světové ekonomice
- Jeho hlavním úkolem je regenerovat fyzické i duševní síly, které jsou vyčerpány v souvislosti s negativními vlivy ekonomické činnosti: urbanizační procesy (koncentrace obyvatelstva), poškození životního prostředí, odtržení lidí od přírody apod.)
- Cestovní ruch se stal masovým jevem

Cestovní ruch ve 20. století a dnes

- Obecná, poměrně široká definice cestovního ruchu
 - „forma upokojení potřeb reprodukce fyzických a duševních sil člověka, a to mimo každodenní životní prostředí a obvykle ve volném čase“

Cestovní ruch ve 20. století a dnes

- Cestovní ruch je dnes v rámci celé planety nejrychleji se rozvíjejícím ekonomickým odvětvím
- Nárůst je do té míry masivní, že se CR označuje za největší světový průmyslový obor
 - 1995: 567 miliónů příjezdů, 372 miliard USD
 - 2001: 700 miliónů příjezdů, 476 miliard USD
 - 2000: globální turistický průmysl 11 % HDP, 200 miliónů pracovních míst (8 % celkové zaměstnanosti)
 - 2012: 1 035 miliard příjezdů

Cestovní ruch ve 20. století a dnes

- Domácí cestovní ruch je pak několikanásobně větší
 - (v závislosti na vyspělosti daného státu)
- Odhaduje se, že na cestovním ruchu přímo ekonomicky závisí 74 miliónů lidí
 - (doprava, ubytování, zábava atd. atd.)
- Cestovní ruch se považuje za prostředek větší mezinárodní integrace a jednu z cest k prosperitě zemí třetího světa
- Cestovní ruch však má i své negativní dopady

NOVOVĚK – počátek 21. století

- cestovní ruch je i nadále na vzestupu
- jeho rozmach je ovlivněn především prudkým rozvojem výpočetní techniky, především pak internetu a mobilních komunikátorů (telefon, navigace atd.)
 - elektronický nákup zájezdů, cestovních dokladů (např. letenek), ubytování, služeb
 - rychlé porovnání nabízených služeb jednotlivých poskytovatelů
 - rychlý přístup k informacím, které motivují obyvatelstvo k zájmu o cestování
 - odstranění komunikačních a administrativních bariér (např. vyřizování víz atd.)

Vývoj geografie cestovního ruchu

- Geografie CR je mladá disciplína (30. léta 20. století)
- První práce s problematikou CR vznikaly v zemích, kde:
 - Buď existovaly přírodní předpoklady pro rozvoje CR (Rakousko, Švýcarsko, Francie, USA)
 - Nebo místní obyvatelstvo bylo dostatečně schopné a ochotné účastnit se CR (Velká Británie, Francie, USA, Německo)

Vývoj geografie cestovního ruchu

- Geografie CR je mladá disciplína (30. léta 20. století)
- První práce s problematikou CR vznikaly v zemích, kde:
 - Buď existovaly přírodní předpoklady pro rozvoje CR (Rakousko, Švýcarsko, Francie, USA)
 - Nebo místní obyvatelstvo bylo dostatečně schopné a ochotné účastnit se CR (Velká Británie, Francie, USA, Německo)

Vývoj geografie cestovního ruchu -

stručně

- Předvědecké období (polovina 19. století až 1918)
- Základy systematického zkoumání geografických problémů cestovního ruchu (1918 - 1945), formování statistiky cestovního ruchu
- Formování vědeckého výzkumu cestovního ruchu, období základních výzkumů a vytýčení hlavních směrů dalšího rozvoje (1945- 1960), rozvoj regionální geografie cestovního ruchu
- Sociologické období (1960 - 1970)
- Období exaktních metod a vědecké kritiky (1970 - 1985)
- Ekonomické a ekologické problémy, komplexní výzkum (po roce 1985)

Zakladatelé geografie cestovního ruchu

- A. Grünthal a hlavní úkoly geografie CR (1934)
 - Určit rozšíření cestovního ruchu na zemském povrchu
 - Určit jeho podmíněnost vzhledem k přírodním podmínkám
 - Určit jeho zpětné působení na krajinu
- S. Leszczycki (1937, 1939)

Zakladatelé geografie cestovního ruchu

- Hans Poser (1939)
 - Definice CR: „lokální nebo územní nahromadění cizinců s přechodným pobytem, které podmiňuje vznik vzájemných vztahů mezi cizinci na jedné straně a domácím obyvatelstvem, městem a jeho územím na straně druhé“
 - Poser, H. (1939): **Geographische Studien über den Fremdenverkehr im Riesengebirge. Ein Beitrag zur geographischen Betrachtung des Fremdenverkehrs.** Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Mathematisch-Physikalische Klasse. Dritte Folge, Heft 20 (Berlin: Weidmann).

Zakladatelé geografie cestovního ruchu

- Hans Poser (1939)
 - Činitelé podílející se na formování oblastí cestovního ruchu:
 - Rozdíly v charakteru krajiny navštěvovaného místa a místa trvalého pobytu návštěvníka
 - Poloha navštěvovaného místa
 - Vzdálenosti a možnosti dopravního spojení s průmyslovými a obytnými centry
 - Počet, hustota, věková a sociální struktura obyvatelstva v okolí navštěvovaného místa
 - Majetkové poměry a velikost příjmů obyvatel
 - Psychologické podněty obyvatel a propagace
 - Vliv politických hranic

Jména v oblasti geografie cestovního ruchu

- Francie: P. Defert (1952)
- Velká Británie: C. M. Hall, S. J. Page (2002); L. Hall, A. A. Lew (1998); Shaw, A. M. Williams (2002); J. T. Copock; D. Pearce (1987)
- Polsko: J. Warszńska, A. Jackowski (1978)

Geografie cestovního ruchu v bývalém Československu

- První práce ze 30. let minulého století se věnovaly lázeňství
- Po 2. světové válce se geografii cestovního ruchu věnoval např. V. Häufler (1955), i když nikoliv jako hlavní disciplíně

Geografie cestovního ruchu v bývalém Československu

- Samostatná disciplína se etablovala až 60. letech minulého století
- Stanislava Šprincová (Olomouc)
 - fenoménem druhého bydlení, horská a podhorská rekreace v oblasti Jeseníků, rekreační zázemí Olomouce

Geografie cestovního ruchu v bývalém Československu

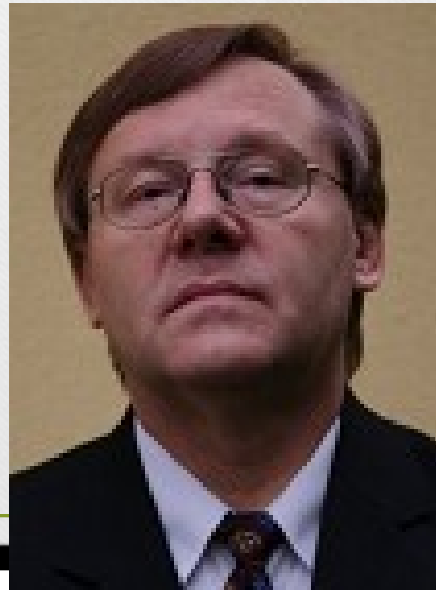
- Václav Gardavský (1969, 1975, 1993) – Praha
 - druhé bydlení a obecná geografie rekreace
- Peter Mariot (Bratislava)
 - Zásadní publikace: „Geografia cestovního ruchu“ (1983)
- Miroslav Havrlant (Ostrava)
 - rekreační zázemí ostravské aglomerace

Současná témata geografie cestovního ruchu v ČR

- Druhé bydlení
- Lokalizační faktory
- Prostorová analýza
- Únosná kapacita a udržitelný turismus
- Regionalizace ČR

Geografie cestovního ruchu dnes

- Praha UK:
 - Dana Fialová, Ivan Bičík, Jiří Vágner
- Praha VŠE:
 - René Wokoun

Cestovní ruch na území České republiky

- rozvoj v kontextu evropských dějin, kde počátky moderního cestovního ruchu spadají do **druhé poloviny 19. století**
- v českých zemích se v 19. století budovala především **infrastruktura základních služeb** (dopravní, ubytovací a stravovací služby) a infrastruktura lázeňských míst
- zvláštní význam pro rozvoj cestovního ruchu mělo založení **Klubu českých turistů v roce 1888**, který podnítil rozvoj pěší turistiky a její infrastruktury.

- **po vzniku samostatného Československa** v roce 1918 se rozvíjel domácí i zahraniční cestovní ruch
- založení cestovní kanceláře **Čedok v roce 1920**, která se v meziválečném období stala jednou z největších evropských cestovních kanceláří
- cestovní ruch byl soustředěn zvláště ve **střediscích cestovního ruchu** (Praha, západočeské lázně, Vysoké Tatry, Krkonoše)
- rozvoj zaznamenal i domácí cestovní ruch (např. pobyty na tzv. „**letním bytě**“), jeho zvláštní formou, která se v tomto období rozvinula, byl **tramping**

- **po roce 1948** byla materiálně technická základna služeb cestovního ruchu znárodněna a cestovní ruch na území českých se zemí rozvíjel v rámci socialistického centrálního plánování
- významnou součástí spotřeby obyvatelstva se stal vázaný cestovní ruch s vlastní materiálně technickou základnou (podniková rekreace, výběrová rekreace Revolučního odborového hnutí (ROH), rekreace dětí a mládeže)
- komerční organizovaný cestovní ruch byl provozován pouze 3 celostátními cestovními kancelářemi a 3 českými a 3 slovenskými cestovními kancelářemi
- zahraniční cestovní ruch byl orientován z 90 – 95 % na země socialistického bloku.

- **Od 70. let 20. století** rostla životní úroveň obyvatel, zvýšil se fond volného času i vybavenost domácností automobily a rekreačními objekty v soukromém vlastnictví
- nárůst individuálního domácího cestovního ruchu provozovaného mimo veřejné formy - chataření a chalupaření
- zvyšování vybavenost středisek cestovního ruchu doplňkovými službami

.

- Do roku 1989 bylo v tehdejším Československu povoleno pouze pět státních cestovních kanceláří : **Čedok, Sporturist, CKM, Rekrea a Autoturist.**
- Cestovní kanceláře v té době prodávaly v drtivé většině pouze zájezdy do zemí socialistického bloku, jelikož cestování na západ bylo velmi omezeno.
- Čeští turisté tak cestovali na dovolenou k moři do **NDR** (Německá demokratická republika), **do Sovětského svazu** (Soči na Krymu u Černého moře), **do Bulharska, Rumunska** (obojí k Černému moři) a **do Maďarska** (Balaton).
- většinou výjimkou bylo období od roku **1962 do roku 1972**, kdy byla možnost cestovat i do **Jugoslávie**, pak se však jugoslávský režim přiklonil k Západu a cesty českých turistů do Jugoslávie byly následně velmi omezeny.

- Do roku 1989 bylo v tehdejším Československu povoleno pouze pět státních cestovních kanceláří : **Čedok, Sporturist, CKM, Rekrea a Autoturist.**
- Cestovní kanceláře v té době prodávaly v drtivé většině pouze zájezdy do zemí socialistického bloku, jelikož cestování na západ bylo velmi omezeno.
- Čeští turisté tak cestovali na dovolenou k moři do **NDR** (Německá demokratická republika), **do Sovětského svazu** (Soči na Krymu u Černého moře), **do Bulharska, Rumunska** (obojí k Černému moři) a **do Maďarska** (Balaton).
- větlou výjimkou bylo období od roku **1962 do roku 1972**, kdy byla možnost cestovat i do **Jugoslávie**, pak se však jugoslávský režim přiklonil k Západu a cesty českých turistů do Jugoslávie byly následně velmi omezeny.

- **V roce 1989** se změnily podmínky pro rozvoj cestovního ruchu
- bylo umožněno soukromé podnikání, pro vstup do oboru cestovního ruchu neexistovaly téměř žádné bariéry
- otevření státních hranic a postupně byla zavedena konvertibilita české koruny
- dosavadní materiálně technická základna služeb cestovního ruchu byla zprivatizována
- **začátek 90. let** - charakteristický pokles zájmu o domácí cestovní ruch, více cest do zahraničních destinací

- vstup České republiky do Evropské unie v **květnu roku 2004**, další kladný vliv mělo začlenění ČR do Schengenského prostoru k 21. 12. 2007
- **posílení zájmu státu o rozvoj všech forem cestovního ruchu**
- vypracování celostátní koncepce rozvoje cestovního ruchu, její plnění bylo podpořeno finančními dotacemi
- strategie rozvoje cestovního ruchu je založena na filozofii udržitelného rozvoje společnosti
- rozvoj cestovního ruchu se stal součástí plánů rozvoje všech krajů ČR
- **zlepšení image** České republiky jako destinace cestovního ruchu, došlo k rozvoji infrastruktury, produktů cestovního ruchu i vzdělávání odborníků a k rozvoji přeshraniční spolupráce v cestovním ruchu